

En norsk revitaplan – Hva vil Museumsforbundet?

Tanken om en norsk REVITA-plan ble første gang presentert i Museumsutredningen i 1996 – ”Museum – mangfald, minne, møtestad” – eller Velureutvalgets innstilling som den gjerne kaltes. Utgangspunktet for forslaget var en undersøkelse av tilstanden til samlingene ved museene i Trøndelag – den såkalte Trøndelagsundersøkelsen. Denne kartleggingen viste alvorlige mangler både når det gjaldt konserveringsforhold og katalogforhold. Man forutsatte at forholdene i Trøndelag ikke skilte seg vesentlig ut fra landet ellers og skisserte en 5- års plan basert på en landsomfattende tilstandsundersøkelse og behovsanalyse. Tankene om organiseringen av arbeidet var tuftet på den nederlandske DELTA-planen. Begrepet man valgte – REVITA – var en forkortelse av den langsiktige intensjonen bak prosjektet: å revitalisere samlingene ved norske museer.

REVITA-planen var museumsutredningens flaggsak – likevel glimret den med sitt fravær da ABM-meldinga ble offentliggjort i desember 1999. Fra departementets side ble det sagt klart i fra at man ikke ønsket å løse disse problemene gjennom skippertakstiltak, men i stedet gjennom en reorganisering av museumssektoren i større livskraftige museumsenheter kombinert med en økt økonomisk satsing. Gjennom museumsreformen skulle museene settes i stand til å drive en dynamisk samlingsforvaltning over ordinær drift.

Når museumsreformen nå går inn i sin slutfase må vi likevel konstatere at det fremdeles er langt igjen til målet om en revitalisering av norske museumssamlinger. Ikke minst viste Riksrevisjonens rapport fra 2002 om forholdene ved fem statlige museer – tre universitetsmuseer, Nasjonalgalleriet og Arkeologisk museum i Stavanger - at det er store uløste oppgaver på dette feltet. I fjor ga Riksrevisjonen i et nytt notat klart uttrykk for at man ikke var fornøyd med departementenes oppfølging i denne saken. Og rapporter fra museer landet rundt tyder på at mange museer utenfor universitetene også sliter med tilsvarende problemer.

Museumsreformen har langt på vei ryddet opp i et uoversiktlig og ineffektivt museumslandskap. Store profesjonelle, administrative og faglige enheter er etablert. Men det har kostet å få dette til. Og vi må i dag konstatere at en meget stor del av de økte økonomiske ressursene, som er sprøytet inn, har gått til administrative tiltak og ikke til det faglige. Rent administrativt står museene sannsynligvis bedre rustet enn noen sinne til å løse sine oppgaver – ikke minst gjelder dette utfordringer innenfor samlingsforvaltning. Men faglig og materielt må det fremdeles tilføres økte ressurser for at det gjennombruddet vi alle ønsker oss på dette feltet, skal bli en realitet.

Dermed har det ikke været noen grunn til å la Museumsutvalgets gamle tanke om en REVITA-plan få hvile i fred. Snarere tvert i mot. Museumsforbundet har gjennom hele reformprosessen holdt denne tanken varm ikke minst i våre møter med den politiske ledelsen i KKD og i våre landsmøteuttalelser hvor dette gjentatte ganger har vært en hovedsak. Etter landsmøtet i Karlstad i 2005 kunne vi til vår store tilfredshet finne igjen våre formuleringer i den nye rødgrønne flertallsregjeringens erklæring fra Soria Moria samme høst hvor det står at regjeringen "...vil starte arbeidet med en plan for sikring og bevaring av museumssamlingene".

Dermed skulle grunnlaget være lagt for en helt ny satsning på samlingsforvaltning - det problemområdet som mange av oss vil definere som norsk museumsvesens akillessene.

Så kan man jo spørre: hvorfor er det blitt slik at samlingene som tross alt er hele grunnlaget for museene som samfunnsinstitusjoner er blitt nedprioritert over så lang tid? Svaret på dette spørsmålet er sammensatt og vi som sitter her, vil nok ha ulike oppfatninger om dette. Selvsagt har det noe med ressurser å gjøre, men det har også noe med prioriteringer å gjøre.

Vi har bygd opp store samlinger – svært store og uhåndterlige samlinger – til dels ukritisk – gjerne som resultat av en strøm av tilfeldige gaver. Fram til 1970-tallet var det vitenskapelige arbeidet prioritert – de siste 35 årene formidlingen. Det virker som om vi museumsfolk har vanskelig for å balansere virksomheten vår og sørge for at det til enhver tid gis næring til alle de fire kjerneområdene: innsamling, bevaring, forskning og formidling. Og i dette bildet er det samlingene og bevaringen av disse som alltid har måtte lide. Mens den ene vitenskapelige artikkelen etter den andre ble produsert på kontoret, stod samlingene gjerne i fuktige kalde kjellere og låver hvor sopp og makk hadde fritt spillerom.

Det er ingen ærbar historie det dreier seg om. Selv sitter jeg med foto fra flere museumsmagasin som ville skremme enhver kulturhistorisk interessert på flat mark. Det har liksom aldri vært tid og ressurser til gjenstandene samtidig som vi vet at uten gjenstander dør museene. Egentlig et forunderlig paradoks...

Nå skal vi være forsiktige med å svartmale situasjonen for mye. For mye positivt har skjedd på samlingsfronten siden museumsutvalget la fram sin innstilling for 11 år siden. Og mye har skjedd siden ABM-meldinga ble lagt fram. Enkelte fellesmagasin er etablert, konserveringstjenester utbygd og ny kunnskap og gode teknologiske verktøy er utviklet ikke minst på katalogsiden.

Men vi vil mer – vi vil legge bak oss denne umulige situasjonen hvor samlingene – landets natur – og kulturhistoriske arvesølv står og forfaller samtidig som kunnskapen om dem midt i vår digitaliserte hverdag er mer eller mindre utilgjengelig både for fagfolk og menigmann. Vi vil ha en plan og vi vil ha ressurser til å gjennomføre planen. Så enkelt og så vanskelig er det.

Målet må være klart:

Enhver museumsgjenstand skal dokumenteres gjennom foto og skriftlige opplysninger. Enhver gjenstand skal ha et unikt museumsnummer påført i katalog og fysisk på gjenstanden. Gjenstanden skal kunne gjenfinnes både i katalogen og fysisk der den befinner seg. Og den skal være tilgjengelig for forskere og publikum på Internett.

Og enhver museumsgjenstand skal oppbevares slik at den er sikret mot ødeleggelse. Den skal knyttes opp mot faglig ansvarsforhold med konserveringskompetanse som sikrer løpende kontroll og nødvendig behandling.

Alt dette burde egentlig være en selvfølge - det er slik folk flest tror det er. Men vi som sitter her vet at virkeligheten er en helt annen.

Vi vil med andre ord ha en plan som bygger på tre grunnelement:

- Bevaring – en plan som tar opp spørsmål knyttet til magasiner og konserveringsforhold
- Dokumentasjon – spørsmål knyttet til registrering og digital presentasjon av samlingene
- Sikring – Spørsmål knyttet til beskyttelse mot brann, tyveri og annen skade

Planen må omfatte alle deler av museenes samlinger: Gjenstander, foto, verneverdige bygninger etc.

Vi har sett de seinere årene at mange museer nå prioriterer samlingsforvaltning – og det er selvsagt positivt.

Men vi trenger en nasjonal koordinering og en nasjonal plan for dette viktige arbeidet.

Norske museer sorterer som kjent under flere departement med KKD og Kunnskapsdepartementet som de viktigste. Samtidig forvalter museene store deler av landets bygningsarv som hører inn under Miljøverndepartementets fagområde. Norges museumsforbund har i en årrekke påpekt behovet for et

bedre samarbeid departementene imellom. Når det gjelder samlingsforvaltning vil en interdepartemental samordning være grunnleggende nødvendig.

En REVITA-plan må ta opp denne problemstillingen i sin fulle bredde.

Det er ansatt fagpersoner med konserveringskompetanse ved en rekke institusjoner landet rundt, men samtidig fins det store geografiske områder der kompetanse innen dette fagfeltet er fraværende. Dersom en skal ta et nasjonalt løft for samlingsforvaltning, vil det være behov for en betydelig flere stillinger både innenfor katalogisering og konservering.

Vi trenger en analyse av dette kompetansebehovet og en plan for hvordan tilstrekkelig kompetanse og kapasitet skal skaffes – og vi trenger økonomiske ressurser både til å gjennomføre prosjekter og til å besette adskillig flere stillinger enn i dag.

Arbeidet med samlingsforvaltning blir også hemmet av at vi mangler nasjonal kompetanse med rådgivningsfunksjoner på en rekke områder. Dette gjelder bl.a.:

- **Kompetanse i prosjektutvikling og prosjektstyring** – ikke minst i forhold til krav om logistikk som skal sikre en kostnadseffektiv forvaltning
- **Byggteknisk kompetanse** når det gjelder materialbruk og tekniske løsninger, klimaregulering, isolasjon osv. Feilaktig teknologi kan føre til unødvendige høye driftskostnader ikke minst mht vedlikehold og energiforbruk.
- **IKT** – Det er behov for en betydelig heving av IKT-kompetansen i sektoren, inkludert økt satsing på utvikling av hensiktsmessige verktøy spesielt tilpasset samlingsforvaltning.
- **Dokumentasjon og digitalisering** – stort behov for standardisering og utvikling av felles verktøy.
- **Preventiv konservering** - pga. manglende utbygging av konserveringstjenester regionalt.
- **Sikring** – Et skrikende behov for rådgivning både når det gjelder prosjektutvikling og tekniske løsninger

Nasjonal kompetanse kan opparbeides enten i ABM-utvikling eller på et eller flere museer. Det er viktig å få et formalisert samarbeid med en klar ansvarsfordeling, hvor aktuell kompetanse lett kan oppsøkes og formidles.

Det vil være god økonomi i å bygge opp nasjonal kompetanse og koordinere denne delen av arbeidet nasjonalt. Dette bør derfor være en viktig del av en nasjonal REVITA-plan.

Det er i dag prosjekter knyttet til magasin og bevaringstjenester i de fleste fylkene i landet. Noen av prosjektene er fylkesdekkende, som i Vestfold og i Hordaland. Andre prosjekter er knyttet til enkeltmuseer. Eksempler på det siste er Norsk Folkemuseum og Kulturhistorisk Museum ved Universitetet i Oslo (KHM), som i flere år har hatt egne Revita-prosjekter. KHM blir også gjennomgått i Riksrevisjonsrapporten, og er i gang med et prosjekt hvor over 50.000 gjenstander skal flyttes til nytt magasin.

Å bygge fullverdige, klimaregulerte magasiner er kostbart både når det gjelder investeringer og drift. Det er så mange lokale og regionale planer og tiltak på området at det kan bli et problem dersom gapet mellom lokale forventninger og sentrale bevilgninger blir for stort. I tillegg er fordelingen av midler til denne typen arbeid ulikt fordelt til de enkelte museene, siden denne baserer seg på søknader og tildelinger fra ulike finansieringskilder. Det kan her nevnes at Kunnskapsdepartementet de siste årene har bevilget over 70 millioner kr for å følge opp Revita-arbeidet ved universitetsmuseene.

Vi ønsker oss en plan for hvordan dette arbeidet kan koordineres og følges opp med nødvendige investeringer.

Det vil være rasjonelt å bygge opp kompetanse og kostbart utstyr på utvalgte sentra innen ulike fagdisipliner, som for eksempel tekstilkonservering. Dette vil være både kostnadseffektivt og skape utfordrende fagmiljø, samtidig som en unngår dobbeltarbeid.

Planen bør derfor også inneholde en ansvarsfordeling med hensyn til konserveringskompetanse mellom de respektive regionale sentrene, både når det gjelder styrking av eksisterende sentre og ved etableringen av nye.

Det er behov for kurs vedrørende samlingsforvaltning, IKT, behandling av gjenstander og forebyggende konservering. I den forbindelse er bevisstgjøring av HMS-arbeid viktig. En rekke gjenstander er infisert med mugg, og deler av samlingene kan tidligere være behandlet med kjemiske midler som for eksempel insekticider og fungicider. Dette krever spesielle tiltak ved gjenstandsbehandling, både i flytteprosessen og ved reorganisering av magasin.

En Revita-plan bør kartlegge dette kompetansebehovet og gi løsninger på hvordan det best kan dekkes.

Skal vi kunne ta igjen de store etterslepene både når det gjelder katalogisering og konservering samtidig som vi skal sikre samlingene en tilfredsstillende oppbevaring, er det mulig at vi må gradere gjenstandene etter verdi og gi dem ulik behandling med utgangspunkt i en slik evaluering. Samtidig må vi ta stilling

til om deler av samlingene faktisk må avhendes. Dette er meget kompliserte problemstillinger både av juridisk, økonomisk og etisk karakter.

Det er viktig at denne delen av virksomheten utføres i henhold til nasjonale retningslinjer. En REVITA-plan bør også ta opp slike problemstillinger.

Dette er noe av det som styret for Museumsforbundet foreløpig ser som hovedelementer i en nasjonal plan for samlingsforvaltning og som vi har spilt inn til myndighetene. Vi har samtidig også gitt klart uttrykk for at det forventes at museene får en sentral rolle både i planprosess og oppfølging.

Utad er samlingsforvaltningen er den usynlige delen av museumsarbeidet – det er som husarbeid og vedlikehold av hus og heim. Det er synlig for oss som bor midt oppi det. Men det skal bli ganske ille før omgivelsene begynner å reagere. Og det er et faktum at for politikere og sponsorer er det mye festligere å bruke penger på spennende utstillinger enn langdryge og kostbare katalog- og restaureringsprosjekter.

Så her har vi et pedagogisk problem. Men først må vi selv erkjenne hvilke utfordringer vi står overfor: kartlegge omfanget, finne løsningene og skape politisk forståelse og ikke minst engasjement for saken. Digitalisering og Internett gir oss helt nye muligheter til å gjøre våre samlinger tilgjengelige både for forskere og for folk flest. Dette er med å gjøre samlingsforvaltningen mer forståelig og interessant politisk enn tidligere. Dette er en av de nøklene vi må bruke for å åpne de dørene som må åpnes, for å få dette til.

Vi skal invitere Kulturminister Trond Giske til landsmøtet i Stavanger neste år. Da skal han stå på talerstolen i Atlantic Hall, strekke høyre hånden i være med solid trykksak med bilde av en rose malt ølbolle på coveret. Han se utover salen på 300 forventningsfulle ansikter og si som Egon Olsen: JEG HAR EN PLAN – EN REVITA-PLAN!